

**ГОНЧАРСТВО
ЯК ЕТНІЧНИЙ ФЕНОМЕН
ТРАНСПОГРАНИЧНОГО
НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА
ТА ЯК ХУДОЖНЯ ДИСЦИПЛІНА
У ПРАКТИКАХ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА**

Олена ФРУНЗЕ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5887-2141>
педагог, здобувач, зав. Департаментом
«Декоративного мистецтва та скульптури»,
Академія музики, театру та образотворчого
мистецтва Республіки Молдова,
вул. А. Матеевич, 87, 2014, Кишинів,
Республіка Молдова,
e-mail: frunzeelena81@gmail.com

Юліана БАБІНА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8717-7092>
докторант, Державний педагогічний
університет імені Іона Крянге,
вул. Корнулуй, 10, MD-2008,
художник-дизайнер АС Флоаре-Карпет,
вул. Гредіна ботаніке, 15, MD-2032,
Кишинів, Республіка Молдова,
e-mail: iulianababin1987@yandex.ru

Мета дослідження — з'ясувати, яку роль відіграє народне мистецтво у педагогічній практиці в Академії музики, театру та образотворчого мистецтва та інших закладах країни, наскільки помітні синкретичні відгуки традиційного орнаменту культури Кукутень-Трипілля в сучасному декоративному мистецтві Республіки Молдова, як на сучасному етапі розвитку гончарного мистецтва адаптувалися молдавські народні традиції у творчості відомих майстрів (як предмет досліджень авторів).

Методологічною основою дослідження є принципи історизму, комплексного, систематичного, порівняльного та ретроспективного аналізу, а також різні методи дослідження етнологічних та додаткових історичних наук.

Ключові слова: гончарство, народна кераміка, етнічний феномен, традиції, трипільська культура, Молдова.

Olena FRUNZE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5887-2141>
Senior lecturer, Postdoctoral student, Head, Department of Decorative Art and Sculpture, Academy of Music, Theater and Fine Arts, active member of The Union of Plastic Artists from the Republic of Moldova,
87, A. Mateevich st., 2014, Chisinau, Republic of Moldova,
e-mail: frunzeelena81@gmail.com

Yuliana BABINA

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8717-7092>
Postdoctoral student,
The «Ion Creangs» State Pedagogical University of Chisinau,
st. Kornuluj, 10, MD-2008,
artist-designer JSC Floare-Carpet,
st. Gradina botanica, 15, MD-2032,
Chisinau, Republic of Moldova,
e-mail: iulianababin1987@yandex.ru

POTTERY AS AN ETHNIC PHENOMENON OF TRANS BORDER OF FOLK ART AND AS AN ARTISTIC DISCIPLINE IN THE PRACTICES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Introduction. The Trypillian culture, which originated in the Kyiv, region of Ukraine, is a prominent archeological culture of the Eneolithic period, extending from the Eastern Carpathian to the Middle Dnipro. In the regions of Romania and Moldova, the phenomenon was called the Cucuteni culture. Moldovan ceramics is a bright ethnic artistic phenomenon of a trans-borderline kind of folk art.

Problem Statement. In this study, the authors will try to answer the following questions: when one of the most ancient folk crafts of Bessarabians (including Romanians and Ukrainians) came into existence, when the crystallization of professional pottery as an ethnic phenomenon of trans border art in the territory of Moldova is indicated (which is the object of our research).

Purpose presents what role is played by folk art pedagogical practice at the Academy of Music, Theater and Fine Arts and other institutions of the country, how noticeable are the syncretic responses of the traditional ornament of culture Kukuteni-Trypilla in the contemporary decorative art of the Republic of Moldova, to what extent did the Moldovan folk traditions in the works of famous masters adapt at the present stage of the development of pottery art.

Results. Ancient civilizations (Greece, Rome, Dacia) left behind numerous molds, amphorae, ceramic statuette in the Moldavian geographical space, which have a special sophistication.

Conclusion. At the present stage in the Republic of Moldova, pottery does not lose its relevance. Moldavian ceramics can be called an age-old and brilliant ethnic artistic phenomenon of Trans borderline folk art.

Keywords: pottery, folk ceramics, trans-border folk art, ethnic phenomenon, traditions, Trypillian culture, Kukuteni-Trypilla, Ukraine, Bessarabia, Moldova.

«Традиція — це і є та сама дорога,
 шлях до минулого,
 що приведе до справжньої скарбниці
 і душі народу»
 Олена Фрунзе

Вступ. Трипільська культура є визначною археологічною культурою епохи енеоліту, що поширювалася на території від Східного Прикарпаття до Середнього Подніпров'я. Однак разом із масштабністю цього історико-культурного феномену нас вражають і приховані, нерозкриті й досі таємниці минулого на цих культурних ареалах, етнічні взаємозв'язки та певні закономірності розвитку традиційної кераміки (що є ключовою проблемою нашого дослідження).

На територіях Румунії та Молдови це явище називали культурою Кукутени. Кукутенська культура — невід'ємна частина великого культурного комплексу Кукутени-Трипілля, поширеного на Південно-Східній Трансільванії і до північно-східних гір, через Молдову і Бессарабію до Західної України, яка, безумовно, досягла свого максимуму та стала найактуальнішим предметом численних досліджень і праць монографічного характеру в Молдові, Румунії, Україні [1, с. 136—154]. За твердженнями румунських вчених, у великому комплексі ми маємо справу з двома великими регіональними зонами, посушливих Кукутен і Трипілля, розділених ріками Прутом та Дніпром, останній наче звичайна лінія демаркації.

Аналіз досліджень. На історичній території Молдови гончарство — як один з найдревніших видів мистецтва і традиційна «священна» кераміка — відомі, зі слів видатної молдовської фольклористки і музеографа Варвари Бузіле, близько 6000 років. У цієї ж дослідниці традиційної культури румунів і молдован знаходимо підтвердження наших спостережень щодо носіїв культури Кукутен-Трипілля, які започаткували і розвинули це вікове невмируще ремесло із загадовими космогонічними зображеннями [2, с. 87]. *Аналіз останніх досліджень та публікацій.* Говорячи про кераміку, гончарні вироби, ми все одно повинні звернутися і до досліджень відомих учених та археологів (В. Хвойка, В. Маркевич, Б. Рибаків, В. Збеневич, В. Даниленко, І. Шовкопляс, Ю. Липа, Н. Бурдо, В. Ворнік, О. Левіцький, Г. Сирбу та ін.), тому що саме вони твердять про тісний взаємозв'язок древньої культури і динаміки розвитку гончарства. Та саме завдяки археологам ми занурюємося у ті часи, вивча-

Іл. 1. Надзвичайний «Кукутенський танець», 2016, Бієнале Декоративного мистецтва, Кишинів, РМ (світлини майстрині В. Секриєру)

ючи музейні експонати та спадщину. Таким прикладом є найцінніші колекції керамічних виробів культури Кукутен-Трипілля, які зберігаються у Національному музеї історії і археології Молдови, Національному музеї природи та етнографії [2, с. 89].

Трипільська культура — поліетнічна, вона є рідною з арійською, протослов'янською, українською, — запевняють відомі дослідники. Це підтвердили першовідкривач трипільців В. Хвойка [3], а також В. Даниленко [4], Б. Рибаків [5]. В Молдові та Румунії, все ж, вважається, що з часом найбільш відчутним є успадкування саме традиційного мистецтва *Cucutenian*. Проте ми розуміємо, чому румунські науковці підтримують саме це твердження, відхиляючи ймовірність також тісних культурних інтерференцій із українцями (трипільською культурою та національними традиціями українців).

Аналіз сучасного мистецтва. Наукові дослідження керамічних зразків, проаналізованих фахівцями, дали змогу вченим досягти значних результатів щодо сировини, що використовується, та технологій (горіння, колір). Стосовно традиційної і сучасної техніки виготовлення керамічних виробів зазначимо, що метод скручування глини поєднувався з процесом обертання (диск або колесо). Дуже поширені стародавні декоративні та господарські чаші, чашки, склянки, горщики для харчування, вази для фруктів) і культові вироби,

Іл. 2. Маріана Карп, «Історія народу», 2016 р., АМТОМ, Бієнале Декоративного мистецтва (архів Ю. Бабіна)

Іл. 3. Захарія Трібой, талановитий майстер-гончар, РМ (світлина З. Трібой)

Іл. 4. Валентина Секриєру, Трипільські-кукутенські мотиви у творчості В. Секриєру (світлина з особистого архіву майстрині)

які відігравали роль ідола, поклоніння, тобто використовувалися в релігійних ритуалах (вази типу бінокль, вази з антропоморфними та зооморфними мотивами, призматичні вази, ваза — «хора»/«hoga» (rom.) або кукутенський танець (іл. 1), хоровод (рос.) тощо).

Народне та професійне гончарне мистецтво на карпато-дніпровсько-дунайському просторі твориться майже на одних і тих самих стилістично-композиційних канонах та декоративних мотивах орнаментальної іконографії [1, с. 136—154]. Наприклад, дуже поширений доісторичний *культ бика* — що є національним символом, емблемою Молдови (згідно з легендою про полководця Драгоша в північних Карпатах). Зрозуміло, це дуже архаїчний зооморфний орнамент і, не виключено, що він і насправді зародився на території карпато-дніпровсько-балканського простору (наприклад, у кераміці Маріани Карп, Молдова, іл. 2) [1, с. 136—152].

Зазначимо, що традиційною керамікою Кукутен-Трипілья захоплювалися у власній творчості такі майстри, як Альона та Семен Стойка (с. Вервереука, р-н Флорешти, зараз — Кишинів), Василь Гончар (с. Ходжінешти, р-н Калараш; це село понад 200 років також славиться величезною кількістю гончарів, відоме як одне із п'яти традиційних важливих центрів у Молдові) [2, с. 91—92].

Захарія і Адриан Трібой (син і батько), із с. Чьорешти, р-н Ніспорени, РМ. Ця династія керамістів знаменита тим, що майстри є єдиними в країні, які практикують чорну кераміку (подібну до румунської, с. Марджіння, Сучава), іл. 3.

Ліліан і Руслан Скутельник із Кишинева — брати-гончарі з величезним художнім потенціалом.

Валентина Секриєру вдосконалюється в техніці виготовлення традиційної кераміки у дусі архаїчних трипільських/кукутенських мотивів (іл. 4).

Андрій Скліфос продовжує традицію гончарства — унікальними вазами, посудом, сувенірами, але понад усе вражають уяву його оригінальні веселі казкові статуетки (іл. 5).

Особливо відмітимо, що найбільш розвиненими центрами цього ремесла в країні вважаються бали гончарів в с. Юрчени, р-н Ніспорени, Молдова.

У цій статті на базі матеріалів з кишинівської Академії музики, театру, образотворчого мистецтва та Співки художників РМ, досліджень сучасних авторів (Іван Хинку, Константин Спиноу [7], Вар-

вара Бузіле, Юріє Рейляну, Ірина Лавренте [8]), матеріалів різноманітних експозицій, збірок музеїв, арт-студій, ми підготували трансдисциплінарне дослідження, яке вважаємо особливо актуальним на сьогодні в рамках умов мультикультурності, поліетнічності, національних стратегій у республіці, зокрема, *Культура-2020*, *Освіта-2020*.

Мета нашого дослідження — виявити роль, яку відіграє народне мистецтво, зокрема гончарство і традиційна кераміка, у педагогічній практиці в Академії музики, театру та образотворчого мистецтва та в інших закладах країни (у тому числі у діяльності СХ РМ), наскільки помітні синкретичні відгуки традиційного орнаменту культури Кукутень-Трипілля в сучасному декоративному мистецтві Республіки Молдова, якою мірою на сучасному етапі розвитку гончарного мистецтва адаптувалися молдавські народні традиції в творчості відомих майстрів; аналіз сучасного стану керамічного мистецтва й тенденцій розвитку гончарства у Молдові як етнічного феномену транспограничного народного мистецтва.

Завдання дослідження — розглянути смислове і тематичне розмаїття творів, проаналізувати інноваційні та традиційні підходи молодих керамістів, художників-педагогів, митців-гончарів. Ми підкреслюємо, що самі ранні форми кераміки в регіоні Румунія—Молдова—Україна відносяться до епохи енеоліту, і вони відрізняються різноманітністю форм, деталей і орнаментів. Таким є гончарне мистецтво особливої культури Кукутени-Трипілля.

Історичний дискурс. Найпоширенішим ремеслом на всій історико-географічній території Молдови (Бессарабії) з ранньосередньовічного періоду було гончарство, яке широко практикувалося в безлічі поселень на всіх етапах [9, с. 63—67]. Особливе значення гончарства визначалося протягом віків чітким місцем виробів цього ремесла в повсякденному житті людини. Впродовж V—XIII ст. в галузі молдовського гончарства спостерігається істотний прогрес, що зумовило докорінні зміни не тільки в різноманітних аспектах виготовлення керамічних виробів, але й у соціально-економічній організації цього народного заняття зокрема.

UV—VII ст. гончарство було домашнім ремеслом: кераміку виготовляли вручну, задовольняючи особисті сімейні потреби. Крім того, в деяких населених пунктах відповідного періоду гончарство стає більш-менш

Іл. 5. Андрій Скліфос — автор справжніх оригінальних «керамічних казок», 2018 (світлини А. та В. Скліфос)

постійним заняттям майстрів-ремісників, які починають закладати основи спеціалізованого професійного гончарства. Про наявність професійного гончарства в Молдові свідчать знахідки в Денченях (село в Яловенському р-ні, поблизу Кишинєва), де була знайдена група керамічних пальників [10].

Різноманітні сучасні наукові дослідження, етнологічні та археологічні спостереження науковців переконали нас, що остаточне перетворення гончарства на спеціалізоване ремесло відбулося в Молдові наприкінці IX — на початку X ст. Ця зміна стала можливою завдяки кардинальним трансформаціям у виробництві кераміки, зумовленим практичною реалізацією нових технічних засобів, застосуванням гончарного колеса та двопалатного керамічного пальника, що підняло гончарство як раннє художнє етнічне явище в мистецтві (і глиняний гончарний посуд) на дуже високий рівень.

Процес валоризації місцевими майстрами примітивного інструменту — гончарного колеса — відбувався протягом IX століття. Другий важливий технічний елемент молдовського гончарства був представлений керамічними системами горіння. У V—IX ст. глиняний посуд спалювали у пічці, викопаній у живій глині. Печі були напівсферичні, з круглим або овальним склом у площині, діаметром 1,20—1,40 м, а висотою 0,30—0,50 м. Продуктивність цих печей за один цикл сягала до 10—15 малих і середніх посудин. Печі цього типу відомі у всіх ранньосередньовічних поселеннях, що масово поширилися на початку VIII століття [10, с. 15].

Період IX—X ст. — поява нової якісної керамічної системи горіння. На Пруто-Дністровському просторі виявлено 22 згорілі керамічні печі з мангалом, які мали усічену або циліндричну форму, з круглою, овальною основою або піриформною (Моешти — 9, Ханска — 5, Дурлешти-Ла Віє — 2, Дурлешти-

Іл. 6. Ніколає Коцофан, ювілейна експозиція до 80-річчя митця, вересень, 2019. Світлини із музею мистецтва у Кишиневі

Іл. 7. Світлана Пасечная, Дотик, ангоб, 2014, Україна (світлини майстрині)

Валя Бабей — 2, Браніште — 1, Руді — 1, Ревно — 1, Богатое — 1) [10, с. 15—16].

У X—XIII ст. гончарство було розвиненим ремеслом, було справжньою професією майстрів, що спеціалізувалися у цій галузі, а більшість кераміки за цей період вироблялася для реалізації на ринку.

Впродовж X—XIII ст. в регіонах Прут-Дністер існувала низка традиційних особливостей виготовлення керамічних виробів [11, с. 176—180]. У поселеннях в центрі та на південь від молдовського простору практикувалися карпатсько-дунайські традиції, що включали піщану кераміку з раковинами та

рослинністю, орнаментовані оксамитовими або горизонтальними надрізами, іноді — смугастими вертикально, зазвичай за допомогою гребінця або палиці. Така кераміка вироблялася до лінії річки Реут. З іншого боку, в поселеннях на північному сході та півночі району Прут-Дністер, в кераміці практикується Дністро-Дніпрянська традиція, яка передбачала піщані гончарні вироби із сильними обезжирювачами, орнаментовані в абсолютній більшості випадків із врізаними та горизонтальними надрізами. Для цього регіону це було характерно з дрібною керамікою.

Основна частина. Народна молдовська кераміка: сучасний контекст. Апогеєм розвитку гончарного мистецтва у Молдові вважають 50—60 роки XX-го століття [12]. Тоді професійне гончарство стало популярним завдяки відкриттю секції декоративно-прикладного мистецтва при Спілці художників МССР (тепер — РМ). Відомими художниками стали С. Чоколов, П. Безпоясний, І. Постолак, Т. Канаш, Г. Філатов, В. Нечаєва, В. Туфеску-Полякова, В. Новік та І. Цеханович, Т. Чюкюрян, Ф. Нутович, Є. Греку і Н. Серова.

Творчість митця Л. Янцен характерна декоративною керамікою у поєднанні зі скульптурними формами.

Джерелом творчості Н. Коцофан є народне мистецтво (наприклад, Декоративні вази, 1988), у якому кераміст розкриває чарівність форм та орнаментики культури Кукутени-Трипілля (іл. 6).

У 1980-х рр. свої здібності проявив талановитий митець Влад Болбочану. Твори видатного гончара відповідають критеріям естетичної гармонії та краси (приклад, монументальні панно Фізика, 1982, АНМ, спільно з Н. Сажіною; Родючість, 1986; Кінетичні панно, 1996, Кріково; Derprofundis, 1993; Безсловесна, 1994; Конвой, 1997; Місцевість, 2000). На даний момент він є директором музею К. Бринкушу м. Кишиневі, столиці Молдови.

Серед інших авторів, що творили в жанрі кераміки, можна згадати також Є. Греку, В. Кітікарь, Е. Сааков [1, с. 136—154]. У 1980—1990-х рр. творчо працювали такі художники, як: В. Ваданюк, С. Красножон, Н. Костриба, Л. Янцен, Н. Сажина, М. Граті, А. Сіліцкі, Б. Епельбаум-Марченко та ін.

У другій половині XX — на початку XXI ст. наші співвітчизники [13], серед яких відзначимо Ніколає Коцофана, Валентину Секриєру, Захарію Трійбой, Світлану Пасечную (зараз — живе та творить в Укра-

їні, Полтава, іл. 7), Івана Привидюка, Василя Бурділе, Ольгу Кошель (іл. 8), Семена та Альону Стойку, Маріану Карп та інші молоді керамісти, постаралися своєю творчістю дати нове життя традиційній трипільській культурі (*Cucuteni-Tripolie*), частково або повністю відродити традиції древньої загадкової цивілізації в вишуканих предметах гончарного мистецтва.

Так, майже століття молдавські народні майстри-гончарі відроджують давнє ремесло та відновлюють архаїчні орнаменти.

Розглянемо на конкретних прикладах зразки традиційної культури, трипільські мотиви та твори сучасного гончарства молдавських майстрів (заразом з їх стислими біографічними відомостями).

Семен Стойка народився 16 лютого 1976 р. в м. Кріуляни, Молдова. Вивчав декоративне мистецтво (гончарство) в Ліцеї Мистецтв Байя Марє.

Разом із дружиною Альоною Стойка надає перевагу різноматичним гончарним виробам — від сувенірів до традиційних грушовидних амфор і тарілок (іл. 9).

Святослав Буза народився 15 квітня 1979 р. у селі Карагасани, р-ну Штефан-Воде, східна Молдова. Випускник Академії мистецтв, педагог. Професійний митець-гончар Святослав Буза базується на використанні національних молдавських орнаментальних мотивів. Особливо вшановує сакральний символ винограду (*виноградну лозу*) — як символ національного напою (вина, як крові Христа), та, насамперед, образ Месії, відродження та воскресіння душі. Святослав активно приймає участь у різноманітних ярмарках. Виготовляє амфори, горщики, глечики, кружки, сувенірні вироби, збагачені аутентичною орнаментикою і привабливим декором (іл. 10).

Ольга Рошка-Алавацкі — дійсний член Спілки художників Республіки Молдова — з 2019 року. Викладач кафедри «Професійної кераміки», АМТОМ, Ольга експериментує з кольором, формою, роботи відрізняються оригінальним змістом та ідейним замислом.

Маріана Карп — професійний майстер, педагог АМТОМ, кераміст, член СХ РМ, Маріана завжди експериментує з формою, матеріалом. Її творчість є різнобарвною, багатоаспектною, замислюваною (іноді навіть химерною), зовсім не схожою на твори інших митців.

Гончарство як вид народного мистецтва у практиках Кишинівської Академії музики, театру та образотворчого мистецтва. На кафедрі

Іл. 8. О. Кошель, 2018, ярмарка у Молдові (світлина народної майстрині О. Кошель)

Іл. 9. Кераміст С. Стойка. Глиняні глєки, 2019 (світлина С. Стойка)

декоративного мистецтва і скульптури АМТОМ у педагогів особливий підхід до народного мистецтва взагалі та до викладання художньо-естетичних дисциплін у вищих навчальних закладах (іл. 11). Основною парадигмою є і повинна залишитись *традиція і народні етномотиви*.

Іл. 10. Святослав Буза, на ярмарці, РМ, 2016 (світлина: архів С. Буза)

Іл. 11. Світлина кафедри декоративного мистецтва і кераміки Академії мистецтв (майстерня) у Кишиневі

Іл. 12. Cucuteni International Art Camp, кераміка, Олена Фрунзе, 2016 (світлина авторки О. Фрунзе)

Збереження, просування та засвоєння молодим поколінням традиційних орнаментальних мотивів, консервація традицій, методів, символів у будь-якому вигляді, а також саме їх дешифровка (декодування) буде спасінням сучасного суспільства у стані культурної кризи та занедбання історико-культурної

спадщини народу, цілої країни. Ми, як професійні майстри і педагоги, запевняємо, що саме «традиція — це і є та сама дорога, шлях до минулого, що приведе до справжньої скарбниці і душі народу» (з інтерв'ю авторки, О. Фрунзе)¹.

Про Cucuteni-Tripolie

Понад 3000 зарубіжних гостей розділили святкову атмосферу фестивалю Cucuteni у 2017 році у селі Івансеа, поблизу Кишинева! Захід був організований арт-студією Picasso та комунікаційним агентством з зв'язків за підтримки Міністерства культури Республіки Молдова [1].

Міжнародні табори, симпозиуми — це місце, де художники зі всього світу мають можливість зануритися в історичне минуле цивілізації, щоб побачити світ очима наших предків, щоб створити такі роботи, в яких спостерігається божевільна швидкість та відгомін традицій у нашому часі (іл. 12).

На експозиції в залі Бегонія (готель Леогранд) були представлені 90 художніх робіт (техніка живопису й керамічні вироби) всесвітньо відомих майстрів (із Литви, Бразилії, Польщі, Америки, Франції, Туреччини, Норвегії, Нідерландів, Молдови та України).

З України також вшанували нас своєю участю такі відомі й талановиті майстри, як **Ганна Кісельова** та **Оксана Ядчук-Мачинська**.

У міжнародному Art-таборі Cucuteni, симпозиум-2018, серед художників-«дослідників» з усього світу, які зацікавлені традиціями та вивчали особливості на культурному просторі Кукутенської цивілізації [14], виділилася яскрава художниця із українським корінням Ярина Савіцкая-Барагін із Молдови (педагог, митець, художник, член СХ РМ, доктор мистецтвознавства, секція графіка). Минулого року (літо, 2018) Ярина вже отримала нагороду за найкраще представлене мистецтво текстилю в рамках Міжнародного салону образотворчого мистецтва вчителів, Випуск VI, Кишинів.

Цього року (з 29 березня по 4 квітня 2019), в приміщеннях кишинівського готелю Radisson Blue, її унікальні роботи в техніці живопису в дусі стародавніх традицій виставлені на експозиції обра-

¹ Посилання на інтерв'ю із авторкою: URL: <https://www.timput.md/articol/ceramista-elena-frunze-despre-traditional-i-arta-olaritului-54213.html>

зотворчого мистецтва, «In Spiritus» (Міжнародний художній табір Cucuteni, готель Radisson Blu Leogrand, в Кишиневі). В 2019 році художниця відкрила своє нове бачення кукутенської культури (іл. 14), «як матері над усіма культурами, символу берегині-охорониці», як підґрунтя народної творчості, уявлень та філософії, як сучасної, так і античної (зверніть увагу на картини, на зображення «квочки з курчатами» та «півня»).

Майстерністю захопили і творчі роботи Тетяни Ватаву, професора коледжу образотворчих мистецтв «Alexandru Pîrngdealg» та талановитого кераміста (також учасниця фестивалю).

Молодий молдавський кераміст Василь Бурділе є представником колективу художників, які вивчають скарби культури Cucuteni. У 2016 р. він отримав перше місце на проекті «The equality between her and him» при Академії мистецтв. Художник також постійно бере участь у виставках, конкурсах та симпозиумах в Молдові, Румунії та Австрії.

Елеонора Брігалда-Барбас (педагог, митець, член СХ РМ, критик, доктор мистецтвознавства і культурології, секція живопис) народилася 14 січня 1959 р. у м. Кишиневі, Республіка Молдова. Педагог ДПУ Крянге — з 1988 р., АМТОМ, доцент кафедри Живопису з 1994 р. ДПУ Крянге. До складу Спілки Художників республіки увійшла у 1991 р., секція: критика у мистецтвознавстві. Член ЮНЕСКО (образотворче мистецтво) з 1995 року. Авторка більше 50 персональних та групових експозицій в Молдові та за межами країни², учасниця багатьох конференцій, симпозиумів, творчих таборів та ін. У своїй творчості (техніка живопису, масло) яскраво й по-філософськи передає кукутено-трипільські мотиви та древні археологічні пам'ятки культури (іл. 15).

Висновки. Давня поліетнічна трипільська культура є визначною археологічною культурою епохи енеоліту, що поширювалася на території від Східного Прикарпаття до Середнього Подніпров'я. В Румунії та Молдові, де це явище називали культурою Кукутени, вважається, що з часом найбільш відчутним є успадкування саме традиційного мистецтва Cucutenian. Найраніші форми кераміки в ре-

² Детальніше про творчі здобутки Е. Брігалди можливо ознайомитися за адресою: URL: <http://artindex.ro/2013/08/27/brigalda-barbas-eleonora/>.

Іл. 13. Експозиція «In Spiritus», музейна практика зі студентами, Кишинів, РМ, 2019 (світлина: О. Фрунзе)

Іл. 14. Я. Савіцкая-Барагін, серія робіт Спогади, 2019. In Spiritus, Кишинів, 2019 (світлина: Ю. Бабіна)

Іл. 15. Елеонора Брігалда, «Вічність», триптих, 2000, РМ (світлина авторки)

гіоні Румунія—Молдова—Україна відносяться до епохи енеоліту, відрізняються різноманітністю форм

деталей і орнаментів, таким прикладом є гончарне мистецтво культури Кукутени-Трипілля.

Народне та професійне гончарне мистецтво на карпато-дніпровсько-дунайському просторі твориться майже на одних і тих самих стилістично-композиційних канолах та декоративних мотивах орнаментальної іконографії. Особливо зазначимо, що культ бика — національний символ, емблема Молдови.

Апогеєм розвитку професійного гончарного мистецтва у Молдові вважають 50—60-ті роки ХХ-го століття. Відомими художниками стали С. Чоколов, Н. Серова, П. Безпоясний, Л. Янцен, В. Болбочану, Є. Греку, В. Кітікар, Е. Сааковта ін. Джерелом творчості Н. Коцофан є народне мистецтво, у якому кераміст розкриває чарівність форм та орнаментики неолітичної культури Кукутени-Трипілля. На початку ХХІ-го ст. до неї приєднуються Олена Фрунзе, Валентина Секриєру, Захарія Трібой, Маріана Карп, Ольга Кошель, Святослав Буза, Наталія Олереску, Вікторія та Андрій Скліфос, Вікторія і Віталій Парлуй та багато ін., майстри, що намагалися дати друге життя забутій культурі та по-новому інтерпретувати древні трипільські й національні молдавські орнаменти через свої творіння. Сучасних інноваційних технік та абстрактних метафоричних образів (у стилі модерн) дотримуються Ольга Рошка-Алавацкі, Тетяна Жабінські, Маріана Карп та ін. Гончар Святослав Буза базується на використанні національних молдавських орнаментальних мотивів. Особливо вшановує сакральний символ виноград (виноградну лозу), як символ національного напою (вино, як кров Христа), насамперед, це втілення образу Месії, духовного відродження, спасіння народу та воскресіння душі. Полюбляють виготовляти керамічні й сувенірні вироби в дусі народної символіки Ольга Кошель, Семен Стойка, сімейство Вікторія та Віталій Парлуй, сім'я Вікторія та Андрій Скліфос. Останні черпають ідеї для виробів з сюжетів народних казок. Наталія Олереску зосереджується на використанні орнаментів і таких джерел для натхнення як молдавські традиційні коври.

Отож підкреслимо, що на сучасному етапі в Республіці Молдова гончарне мистецтво не втрачає своєї актуальності (практикується народними майстрами та педагогами в вищих навчальних закладах). Молдовська кераміка беззаперечно може називати-

ся яскравим етнічним художнім феноменом транспограничного виду народного мистецтва.

Рекомендації. Загалом у цій роботі ми також пропонуємо шляхи для вирішення проблем у глобальному контексті (плюси) та підкреслюємо важливі стратегії на національному та міжнародному (інтернаціональному) рівнях, деякі з яких уже запропоновані чи реалізовані за підтримки дослідників з Інституту культурної спадщини (Адріан Долгі, Людмила Мойсей, Ана Сімак, Людмила Урсу) Академії наук Молдови й Державного педагогічного університету Іона Крянге, та особливо за підтримки директора Інституту культурної спадщини Віктора Гілаша.

Ми визначили найважливіші стратегії та засоби:

1. Визнання в галузі освіти (закладів вищої художньої освіти) в республіці результатів, отриманих сучасними дослідниками (у галузі археології, етнології, мистецтвознавства) з Інституту культурної спадщини РМ в поточному (актуальному) періоді.

2. Впровадження спеціальних курсів/програм з орнаментики, теорії мистецтва, історії культури та цивілізації, етнопедагогіки та етнографії. Постійний розвиток методологічного, наукового забезпечення з метою використання археологічної, етнологічної та художньої (етномистецької) спадщини республіки у всьому її різноманітті.

3. У вивченні народного та професійного декоративного мистецтва в вищих навчальних художніх закладах робити особливий акцент на традиційній кераміці як ідентифікаторі нації, елементі національної культури та місцевої культурної спадщини.

4. Наукова валоризація через реституційні видання, через монографічні дослідження сучасних проблем у галузі гуманітарних наук (культурні, археологічні, етнографічні, мистецькі та культурні процеси, міжнаціональні відносини, сучасне мистецтво Республіки Молдова в національному та європейському контексті, наслідки процесу модернізації суспільства і культурна глобалізація та її тенденції в республіці тощо).

АМТОМ — Академія музики, театру та образотворчого мистецтва

ДПУК — Державний педагогічний університет імені Йона Крянге

ІКС АНМ — Інститут культурної спадщини (Академії наук Молдови)

РМ — Республіка Молдова

р. — річка

СХ РМ — Спілка художників Республіки Молдова

ФОДМД — Факультет образотворчого, декоративного мистецтва та дизайну

1. Фрунзе О.М., Бабіна Ю.І. Культура Кукутень-Трипілля і кераміка в Республіці Молдова: історіографічні аспекти, міжкультурні зв'язки. *Глобалізація сучасних наукових досліджень 2019*. Авт. кол. И.Я. Львович, А.П. Преображенский, О.Н. Чопоров, Н.И. Михайлив, Ю.П. Олексин и др. Иваново: Научный мир. 2019. 168 с.: ил., табл.
2. Buzila V. *Arta tradițională din Republica Moldova = Traditional art from Republic of Moldova*. Chișinău: Cartier, 2018 (Типogr. «Bons Offices»). 272 p.: fot.
3. Хвойка В.В. Каменный век Среднего Поднепровья. *Труды XI Археологического съезда в Киеве в 1899 году*. Москва, 1901. Т. I. С. 12.
4. Даниленко В.М. *Энеолит Украины*. Киев: Наукова думка, 1974. С. 10, 25, 29.
5. Рыбаков Б.А. Космогония и мифология земледельцев энеолита. *Советская археология*. № 1. 1965.
6. Moisei Ludmila. *Ornamentu — fenomen artistico-estetic: (Viziuni ontologice ei estetice asupra ornamenticii ȳesrturilor tradiȳionale)*. Chieinru: Pontos. 2017 (Типografia «Bons Offices»). 272 p.: fig. tab.
7. Sponu C. *Arta decorativă din RSS Moldovenească: anii 1944—1991*. С. Sponu; Inst. Patrimoniul Cultural, Centrul Studiul Artelor. Chișinău: Epigraf, 2018 (Типogr. «Bons Offices»). 560 p.
8. Lavrente I. *Ceramica contemporană din Republica Moldova*. Tezr de doctorat on studiul artelor. Chișinău, 2011. 187 p.
9. Мидик В. Кто заснував Трипільську культуру? *Персонал*. № 10. 2004. С. 63—67.
10. Miron S., Pintilie E. *Meeteuguri populare tradiȳionale moldovenești: (Din colecȳiile Bibliotecii Naroionale)*: Bibliografie derecomandare. Bibl. Наю. А Rep. Moldova, Proiectul editorial «Moldavica»; alcrt.: Svetlana Miron; dir. gen.: Elena Pintilie. Chieinru: Biblioteca Naroională a Republicii Moldova, 2017 (Centrul editorial — poligrafic BNRМ). 168 p.
11. Маркевич В.И. *Позднетрипольские племена Северной Молдавии*. Кишинев: Штиинца. 1981. С. 176—180.
12. Сведения на 1/1—1947. *Молдавский Союз советских художников. Справки о деятельности Союза для ЦК КП МССР*. Списки и творческие характеристики на членов Союза. Списки работ, выдвинутых на выставку 1951—1952 гг.
13. Vasilieva N., Ciocolov S. *Maestribasarabeni din secolul XX*. Chișinău, 2004.
14. Sȳrbu Gh. *Comunităȳile Cucuteni-Tripolietȳzii din spaȳiul Pruto-Nistrean*. Grupul cultural Gordinești. Teza de doctor on istorie. IPC. Chișinău. 2019.

REFERENCES

- Frunze, O.M., & Babina, Yu.I. (2019). Cucuteni-Trypillya Culture and Ceramics in the Republic of Moldova: Historical Aspects, Intercultural Relations. In: *Globalization of Modern Scientific Research 2019*. Ivanovo: Scientific world [in Ukrainian].
- Buzila, V. (2018). *Traditional art from the Republic of Moldova*. Chisinau: Neighborhood (Typographic «Bons Offices») [in Romanian].
- Khvoyka, V.V. (1901). The Stone Age of the Middle Dnieper. *Proceedings of the XI Archaeological Congress in Kyiv in 1899* (Vol. I, p. 12). Moscow [in Russian].
- Danilenko, V.M. (1974). *Eneolithic of Ukraine* (Pp. 10, 25, 29). Kyiv: Naukova dumka [in Russian].
- Rybakov, B.A. (1965). Cosmogony and mythology of Eneolithic farmers. *Soviet archeology*, 1 [in Russian].
- Moysey, L.V. (2017). *Ornament — Artistic-aesthetic phenomenon: (Ontological and aesthetic visions on the ornamentation of traditional fabrics)*. Chisinau: Pontos («Good Offices» typography) [in Romanian].
- Spynu, C. (2018). *Decorative Art from the Moldovan RSS: the years 1944—1991*. Inst. Cultural Heritage; Center for the Study of Arts. Chisinau: Epigraph (Typographic «Good Offices») [in Romanian].
- Lavrente, I. (2011). *Contemporary ceramics from the Republic of Moldova*, PhD thesis in the study of arts. Chisinau [in Romanian].
- Mytsyk, V. (2004). Who founded the Trypillya culture? *Personnel*, 10, 63—67 [in Ukrainian].
- Miron, S., & Pintilie, E. (2017). Traditional Moldovan folk crafts: From the collections of the National Library. Bibliography of recommendation. Chisinau: National Library of the Republic of Moldova (BNRM editorial — polygraphic center) [in Romanian].
- Markevich, V.I. (1981). *Late Tripoli tribes of Northern Moldova* (Pp. 176—180). Chisinau: Science [in Russian].
- Information on 1/1—1947. Moldavian Union of Soviet Artists. Information on the activities of the Union for the Central Committee of the Communist Party of the MSSR. Lists and creative characteristics on members of the Union. Lists of works nominated for the exhibition 1951—1952 [in Russian].
- Vasilieva, N., & Ciocolov, S. (2004). *20th century Bessarabian masters*, Chisinau [in Romanian].
- Sirbu, Gh. (2019). *The late Cucuteni-Tripoli communities from the Pruto-Dniester area*. Gordineshti cultural group. Doctoral thesis in history. IPC. Chisinau [in Romanian].